

- мистецтво. – 2008. – № 1. – С. 54-57.
5. Зайцев П. І. Різьбарська творчість Шевченка // Шевченко Т. Г. Повне видання творів: У 13 т. – Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1963. – Т. XI: Шевченко – маляр, гравер, скульптор. – С. 319-340.
 6. Кравців Б. М. Мистецька спадщина Т. Шевченка і її вивчення // Шевченко Т. Г. Повне видання творів: У 13 т. – Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1963. – Т. XI: Шевченко – маляр, гравер, скульптор. – С. 5-14.
 7. Микеланджело Буонарроти. Стихотворения / Перев. А. Махова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.centre.smr.ru/win/books/mikel_01.htm.
 8. Михед П. В. «Молюся, Господи, внуши їм уст моїх глаголи» (Уваги до вивчення теми «Шевченко-пророк») // Сучасність. – 2004. – № 3. – С. 113-125.
 9. Новицький О. П. Т. Шевченко. – К.: Рух, 1930. – 32 с.
 10. Пастир І. В. Художньо-творче становлення фахівця засобами образотворчого мистецтва: теорія і практика: монографія. – Ізмаїл, 2012. – 264 с.
 11. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – 351 с.
 12. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 5. – 525 с.

А. Д. Погорєлова

ІСТОРІОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СТРУКТУРІ «ПРАЗЬКОГО» ТЕКСТУ

Активізація уваги науковців до історико-філософських та естетико-культурологічних аспектів історіософії, з огляду на її заборону в радянській науці, стає дедалі помітнішим фактом сучасного літературознавства. Ю. Барабаш з цього приводу зазначає, що навіть «сам термін, уперто ігнорований словниками та енциклопедіями, у фаховому дискурсі практично не вживався, а коли його й згадувалося, то, з правила, в негативному, у кращому разі зневажливо-іронічному контексті» [1, с. 16].

Тим часом фактично кожен український письменник більшою чи меншою мірою звертався до історіософських проблем, зосереджуючись на особистісному вимірі осмислюваного та відтворюваного історичного процесу. Осібною виразності та акцентування в національній мистецькій традиції набула історіософська доктрина Т. Шевченка, що становить окремішний феномен, котрий синтезує водночас художньо-естетичний, філософсько-психологічний і морально-етичний концепти. Шевченківські традиції історіософської проблематики активно інтерпретували поети «празької» школи (Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга, Ю. Дараган, Л. Мосендз, Ю. Липа та ін.), використовуючи у своїй художній практиці адекватні їй формальні відповідники. Індивідуальними в кожному випадку є чинники структурування тексту, спонуки творчості, однак спільне організуюче начало їх естетичної системи визначила шевченківська ідея духовної України-держави, «трансцендентного континууму» «мертвих, і живих, і ненарождених», розгортання якої стало для них іманентним способом презентації національного світу та його вербального оформлення. Парадигма їх історіософії та культурології виросла на Шевченковому ідейно-смысловому полі, має з ним

чимало перетинів і спільних точок. Вони, як і Т. Шевченко, оприявнювали своєю поезією «плащаничний лик України. Невловно-вловний, різнополосовий, з багатьма pro і contra як морального, так і соціального гатунку, а головне – живий у сенсі передовсім духовному» [23, с. 15]. Йдеться, власне, про високу міру духовної спадкоємності й глибинної спорідненості «не плакатного» патріотизму «пражан» із Т. Шевченком. Це «не той патріотизм, до якого ми звикли [...] це набагато складніший комплекс почувань і поглядів. Але це те, що робить проблематику України зрозумілою людям будь-якої нації, а інтерпретацію – прийнятною, самоусвідомлення ж сучасного українця – співмірним із самоусвідомленням світової інтелектуальної еліти» [21, с. 116].

Першим із «пражан» торкнувся шевченківської теми Ю. Дараган, опублікувавши 1924 року вірш «Непереможність». У ньому сфокусовано спогади з часів, коли поет командував кулеметною сотнею в армії УНР і був свідком того, як «співали діти в селах «Заповіт!»» [18, с. 115]. Ще один «пражанин», виходець із Чернігівщини й також захисник УНР, Максим Грива (1903–1931) здійснив спробу (поезія «Памяті Т. Г. Шевченка») змалювати великого поета в зіставленні з Ісусом Христом («У вас обох – одна Голгофа», але тут авторові зраджує чуття міри – слово Розп'ятого за ним «вітром рознесло», а слово «Українського Месії «на дикім цвинтарі зійшло»). Ім'я Шевченка, ремінісценції з його творів (найчастіше із «Заповіту») фігурують в інших поезіях «пражан» (О. Стефанович: вірш «Шевченко», сонет «Двоє»; Г. Мазуренко: «Близнята у душі») [12]. Шевченківська тема визначила домінуючу історіософську концепцію Є. Маланюка, текстуалізованої в його поезії, есеїстиці, наукових працях.

В українському літературознавстві наявна канонізація постатей «пражан» завперш як речників національної ідеї, борців за утвердження української державності. Їй досі триває творення міфу про них насамперед у зв'язку з героїчною біографією, громадянською позицією, національною свідомістю, трагічним стоїцизмом у виборюванні української державності тощо. Перечити такий факт – означає грішити супроти істини, адже неспростовним аспектом їх естетичної доктрини є функціонування в авторському тексті кожного з репрезентантів «празької школи» естетичного модусу історіософії. Вона вимагає сьогодні нових підходів до рецепції, наукового осмислення та багатопланової інтерпретації, надто коли йдеться про «пражан» як «понадчасовий феномен» (О. Баган), а відтак їх «високу естетику» (С. Квіт), котра органічно співіснує з маніфестованою ними ідеологією.

На цьому шляху українським літературознавством за останні роки здійснено відчутні кроки. Яскравим прикладом сказаного може бути монографія П. Іванишина «Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко» (К., 2008), в якій проаналізовано «специфіку розвитку українського художньо-герменевтичного мислення як глибоко національного буттєво-історичного розуміння, теоретично окреслено іманентний українському буттю національно екзистенціальний тип тезаурусу» [4, с. 2] у творчості ключової постаті «празької школи» – Є. Маланюка.

Історіософські коди «празького тексту» (зокрема поетичних творів відповідного смислового поля Ю. Дарагана, Є. Маланюка, О. Ольжича) виявляє та детально характеризує Г. Клочек у збірнику статей «Енергія художнього слова» (Кіровоград, 2007) та в багатьох пізніших публікаціях. І. Набитович у книзі «Леонід Мосендз – лицар святого Грааля» (Дрогобич, 2001) розглядає національне світобачення митця в контексті європейської літератури. Проте ще зарано говорити про повноту й цілісність об'єктивних уявлень про націоохоронний етос і Т. Шевченка, й «пражан».

Розуміння творчості Кобзаря, як підкреслював Є. Маланюк у статті «Ранній Шевченко», можливе лише «за національного підходу до національного генія» [10, с. 124]. «Правда Нації» – наскрізна художньо виражена категорія в поезії Т. Шевченка. Один із способів наблизитися до цього поняття, як справедливо зазначає відомий шевченкознавець Г. Клочек, полягає у зверненні до іншої категорії, яка дотична до неї, співіснує з нею, перебуває з нею у постійних взаємозв'язках та взаємопереходах. Він має на увазі Шевченкову національну ідею. «Треба визнати, – підкреслює Г. Клочек, – що якраз в останні роки, як ніколи раніше, ми відчули, наскільки сучасною є поезія Шевченка. Може комусь це твердження і здасться надто перебільшеним та недостатньо коректним, однак мушу сказати, що зараз у нас немає жодного митця, жодного мислителя, жодного політика, який би пояснив сьгоднішні наші проблеми глибше за Шевченка. Національна Шевченкова ідея пояснює нам нас самих, виявляє нашу силу і красу, і в такій же мірі з якоюсь нещадною відвертістю вона виявляє і темні сторони нашої «національної душі». Національна Шевченкова ідея – це той величезний смисловий огром, який ще не осмислений як цілісність, не сконцентрований в якомусь одному дослідженні...» [8].

Якщо спробувати конкретизувати універсальність чинника художності лірики «пражан», то його безапеляційно варто трактувати як шевченківську «життєдайнотворчу правду Нації», свого часу виокремлену й дефініювану Є. Маланюком у статті «Творчість і національність». Осереддя цього принципу рецепції та інтерпретації є, безсумнівно, ідея «великої правди нації» й у «празькому» тексті. Проблема нації «була найбільш осмислюваною проблемою в інтелектуальному житті цієї витисненої за межі своєї Батьківщини національної еліти» [7, с. 269]. Л. Нигрицький (Г. Лужицький), узагальнюючи світоглядні, творчі й громадські пошуки свого покоління, з цього приводу писав: «Ми знаходимо себе, відшуковуючи все те, що є наше, притаманне нам, що є основою нації [...] Розбиті чи пак покалічені в інших ділянках – в письменстві сталимо себе, воно стає для нас гартот Духа, цілющим ліком, що сили свої черпає з минулого й, лікуючи сучасне, творить майбутнє [15, с. 5]. І те, що історіософія повно зарясніла в еміграційній літературі після поразки УНР, річ сподівана й закономірна. Як зазначає Яр Славутич, «пробуджена нація почала обновлятися, переформовуючись у новітній тип, стаючи державним фактором» [19, с. 274]. О. Астаф'єв переконує, що, «оскільки нація, за пражанами, проголошується основною «персоною» історії, зрозуміло, що остання прочитується чи художньо реконструюється ними в площині національного

буття як єдиного реального простору існування» [3, с. 6].

Україна в її діяхронному осягненні як буття нації та «фундаментальний екзистенціал літературної присутності» (П. Іванишин) у своїй сукупності формують і шевченківський, і «празький» текст, структурують його потужне смислове поле, ідеологічні коди й водночас естетичну енергетику. Відлуння шевченківських ідей рельєфно прочитується і в настроєвому діапазоні, й у стильовій манері, й у високих регістрах громадянсько-патріотичного пафосу, оприявнюючи особисту екзистенцію поета через його Слово. Екзальтована увага до націєтворчих проблем стимулювала історіософічну наснагу й патріотичний пафос віршів, культивування діяльного ліричного героя – сильної, вольової людини, далекої від сентиментальної розчуленості та комплексу національної меншовартості. В поезії «пражан» тема боротьби за незалежність «тісно переплітається з темою становлення нової української людини. Людини-борця, яка, незважаючи на те, що національна самоідентифікація може дрімати в її роді кілька поколінь [...] повернеться до прабатьківських джерел і стане на захист рідної землі» [13, с. 156].

Взоруочи на субстанційну сутність Т. Шевченка, репрезентанти «празької школи» цілком усвідомлено розпочали творення власного українського міфу майже в пустці, де «відсутній народ», де, здавалось би, усі «втекли у рабство». Так вони поставили себе посеред тієї «відсутності» майже ірраціонально – будь-що-будь, аби не це не-життя» [17]. Саме на міцному Шевченковому ґрунті постала їх поезія як голос самозбереження народу, знак національної незнищенності. Звідси – шевченківська ідея слова як «першопочатку чину» («Борітеся – поборете, / Вам бог помагає!...»), мистецьки втілена в одному з наскрізних мотивів їх лірики, модифікованому в різних змістових іпостасях: протидія бездіянню, безруху, «поклик чину», усвідомлена жертвність в ім'я «світлої будучини» (Ю. Липа) України як вільної і незалежної держави. О. Ольжич кволості й пасивності нації протиставляв «неугнутість волі» й «віри граніт», О. Теліга закликала «вдарить твердо там, де треба вдарить», а Є. Маланюк кинув клич – побороти «ніч бездержавності», «ніч зневаги, гвалту», виточити із себе кров «сліпу і рабську», знищити в собі ген «малоросійства».

Сутнісним аспектом історіософії Т. Шевченка, як відомо, є критичне осмислення історії України, афористично сформульоване словами з «Послання...», що й сьогодні звучать, як докір «безнебній» нації, як наш «національний сором» (І. Дзюба): «Доборолась Україна / До самого краю. / Гірше ляха свої діти / Її розпинають» [22, с. 290].

Особливо сильно зазвучав «жорстокий осуд України» (Я. Славутич) за її зрадників, перевертів у поезії Є. Маланюка. Ця тема ґрунтовно розкрита у працях Ю. Войчишин, Л. Куценка, Т. Салиги та ін.

Для поетів-«пражан» Т. Шевченко був тим, «ким зайнялось і запалало» [11, с. 151] духовне відродження нації. Він утілював для них «своєрідний етос українського народу, і пріоритетним у цьому разі є встановлення психологічної закономірності та інтровертної обумовленості витворення цього характеру як

етногенетичного коду нації» [14]. Художній досвід Т. Шевченка й «пражан» щодо розуміння національного сенсу буття і його літературної присутності в авторському тексті творчо реалізований у цілому комплексі ідейно-тематичних «вузлів», а ще більше латентно розчинений у метатексті (постать, епоха тощо). Насамперед, це стосується історіософської доктрини та її художнього втілення. Ю. Барабаш веде мову про «вповні реальну концепцію» та «художньо-історіософську систему» Т. Шевченка. При цьому він виокремлює кілька фокальних із історіософського погляду аспектів і проблем: націософський первень, національна міфологія, національна самокритика, національна історія, національна держава [1, с. 17]. Попри різночитання історіософського дискурсу в поезії «пражан», неспростовним є факт шевченківського варіанта їх національної історіософії як всепроникного й усеосяжного феномену творчості.

У спектрі історіософської проблематики порівнюваних текстів Т. Шевченка та представників «празької школи» на перший план виходить такий тематичний «вузол», як національна держава. Одним із типологічних аспектів творчої реалізації державницької доктрини тут виступає художнє осмислення історичного минулого в метафізичному аспекті. У багатьох творах Т. Шевченка (скажімо, в поемі «Великий льох») виразно постає богоприсутність («Бо так сказав Петрові Бог»). «Дух історизму» (Є. Маланюк) у поезії «пражан» також освячується іменем Творця. За його всеприсутності розгортаються ліричні сюжети багатьох віршів. Відводячи вагому роль суто естетичним завданням літератури, представники «празької школи» підпорядковували її найважливішій, за їх переконанням, меті – утверджувати «націю дужу і вічну, як Бог» (О. Ольжич). Навіть у виразно громадянських рефлексіях вони нерідко виводять на площину одного тексту проблему «Бог – Нація», у такий спосіб увиразнюючи індивідуально-авторське розуміння естетики духу нації. Так, Ю. Липа подає образ Господа «як найвищої сутності й Абсолюту, що до нього постійно має устремлятися людина опосередковано, через служіння нації» [25, с. 138]. Саме з іменем Творця він пов'язує надію на духовне воздвиження людини, прагнення «божійм тронем поставити край свій і нарід...». У його розумінні «нація і Бог» були нерозривно пов'язані, творячи єдине «органічне вірую» [20, с. 213]. Для українських митців загалом служити справі визволення рідного краю завжди означало (та й означає) служити Богові. Вони глибоко усвідомлювали, що «на тернистих шляхах історії нашого народу залишається потреба віри твердої, як Бескид, патріотизму й моралі, що ґрунтуються на християнському світогляді» [6, с. 4].

Для українських письменників усіх періодів історичного поступу «національне відродження мислилося насамперед як духовний процес, базований на вищій доцільності, визначеній Творцем. Збагнути це – означало знайти порятунок як для окремої людини, так і для цілих народів» [2, с. 23]. Підпорядкування ідеї богоцентричності світу, що допомагає віруючому не почуватися в екзилі «загубленою людиною» (М. Шлемкевич), особливо загострилось у тяжких потугах виборювання Україною власної державності 1920–30-х рр. Тому закономірним і сподіваним лейтмотивом літератури стає

усвідомлення шляху національного розвитку як дороги до Бога. Релігійні тексти, джерелом яких є Біблія, насамперед євангельська символіка, в українській літературі західної України та української еміграції 20–30-х років набула національного змісту» [5, с. 315]. Тож закономірно, що в системі базових тем художньої творчості «пражан», як і Т. Шевченка, постає «велика тріада»: «Бог, нація і чин» [20, с. 212].

У національній ідентифікації Бога «пражани» особливо близькі до філософсько-естетичної концепції Т. Шевченка. В багатьох їхніх віршах-молитвах відстежуємо прямі відсилки до Шевченкових творів. У них прочитується християнсько-патріотичне світовідчуття й світовідтворення. Для potwierдження наведемо кілька з багатьох можливих художніх ілюстрацій:

О. Ольжич:

О Націє, дужа і вічна, як Бог, –
Не це покоління холопів, –
Хто злото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Конотопі?
О Націє, що над добро і над зло,
Над долю, і ласку, і кару... [16, с. 93].

Ю. Липа:

О Україно, будь, як Божий світ,
В Тобі небес сади многопоясні,
В Тобі земель розквітла ріжнородність,
В Тобі довершення Одвічного й Людського [9, с. 113].

Для «пражан», як бачимо, слова «Україна» («Нація») і «Бог» – рівнозначні, навіть синонімічні. З метою величання та ідеалізації ними використовуються застарілі форми слів, влучні порівняння та гіперболи. Наскрізні історіософські образи, ключові в ідейному контексті їх творчості, багатогранні й по-містерійному ускладнені, певною мірою втаємничені. Національно-визвольні мотиви високої емоційної напруги («Ми – Нація! Злились усі хорали, / Ми – Нація...») та героїчного чину («Ім'я будуччини – чин...») в художньому осмисленні «пражан» розгортаються в універсальні смисли буття: «Щоденний бій – молитовні / Сурми для Того, / Хто держить дві чаші повні / Всесвіту всього» [9, с. 266].

Триєдиність – Бог-Нація-Чин – як основа універсалізму художньо-філософської системи «пражан» виражена на всіх змістово-формальних рівнях авторського тексту кожного з них у синтезі національного, загальнолюдського та духового. Цей універсалізм реалізується в намаганні досягнути можливості творчої та вольової активності людини (нації), що навіть у межовій ситуації мала би спрямовуватись до Бога як до національного й водночас універсального сенсу буття (Ю. Липа: «Будуччина – у Бога...»).

Відстежуємо ще один типологічний аспект державницької доктрини Т. Шевченка, творчо реалізований «пражанами». Маємо на увазі бачення повноти образу України в її культурному ореолі. Так, Ю. Липа гостро ставить проблему боротьби за могутню державу не тільки мечем, але й інтелектом, не

лише військовою звитягою, але й культурою, духовністю. Ідеолог українського націоналізму Д. Донцов категорично не приймав саме цих аспектів державницької концепції і Т. Шевченка, й «пражан». Маніфестованому більшості з них християнізмові та культурництву він протиставляв волюнтаристський дух боротьби, ідеї ж любові та всепрощення – «пораженські теорії». «Пражани» ж утверджували в художній творчості глибоку віру в існування окремішньої «національної духовости», котра, на їх переконання, уможливить «осягнення своєї самостійної державності». Ю. Шерех з цього приводу зазначав, що всі репрезентанти національної еліти в екзилі «своїї неповторної духової традиції шукали в історії, у фольклорі». О. Ольжич і О. Лятуринська втілювали її в історії княжої доби, Ю. Липа – в козако-бароковій епосі, Є. Маланюк – у своєрідній панепохальній історіософії [23, с. 272].

Сутнісний аспект типологічних збіжностей історіософії Т. Шевченка та «пражан» визначив «футурологічний прогноз» (Ю. Барабаш) національного буття, «єреміївське» пророкування політичного майбутнього України як виразно романтичний проект «золотого віку». Для переконливості достатньо порівняти відповідні рядки текстів Т. Шевченка та Ю. Липи, в яких прозоро утверджено ідею вільної, незалежної України.

Т. Шевченко:

Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!... [22, с. 257].

Ю. Липа:

Будь славен, Боже України,
Скрізь, де людей звучить язик,
Давай оновлення з руїни,
Животвори наш людський вік [9, с. 43].

Як бачимо, тексти обох митців звучать як профетичні передбачення, візії омріяного процвітання рідного краю. В них окреслено не лише віру в щастя й волю народу, але й подано перспективу його національного поступу. Маркером історіософського тексту тут виступає асоціативна історична перспектива як мрія. В такий спосіб висловлювали шевченківське сприйняття циклічності історичного часу й інші «пражани», акцентуючи услід за своїм великим попередником найбільш проблемні національного буття, що рухаються по колу або ж по спіралі. Прикметні для їх поезії історичні алюзії, функціонуючи на рівні тексту, підтексту й надтексту, створюють основу для історіософських узагальнень та віталістичного «футурологічного прогнозу» (Ю. Барабаш), що кореспондується із профетичними візіями Т. Шевченка, котрі давно стали знаками пророцтва для нації («Оживуть степи й озера...»; «Встане Україна...» й под.). Знаменними в цьому плані є рядки Є. Маланюка з його хрестоматійного вірша «Невичерпальність»: «А то підземно загуде / Вулканом націй ціла раса – /

І даром божеським гряде / Нам Прометеїв дух Тараса» [11, с. 153].

Проте це вже тема окремого дослідження, як, власне, й ціла низка проблем наукового осягнення творчого доробку і Т. Шевченка, й кожного із репрезентантів «празької школи». Грунтовне студіювання спільних для Т. Шевченка та поетів-«празжан» концептів художньої історіософії визначає один із магістральних напрямів усебічного осягнення їхньої поезії як етноконсолідуючого й водночас естетичного феномену.

Список використаних джерел

1. Барабаш Ю. Я. Історіософія Тараса Шевченка // Слово і Час. – 2004. – № 3. – С. 15-37.
2. Бондаренко Ю. Я. Релігійна модель історії в поемі Івана Франка «Мойсей» // Дивослово. – 2004. – № 11. – С. 19-24.
3. Дністровий А. О., Астаф'єв О. Г. Поети і воїни прийдешнього // Празька поетична школа: антологія / Упоряд. текстів та передмови О. Г. Астаф'єва, А. О. Дністрового. – Харків: Ранок, 2004. – С. 3-31.
4. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко: монографія. – К.: Академвидав, 2008. – 392 с.
5. Ільницький М. М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи». – Львів: НАН України. Інститут літературознавства ім. І. Крип'якевича, 1995. – 318 с.
6. Ільницький М. М. Гармонія серця і чола. Маркіян Шашкевич і Богдан-Ігор Антонич: Релігійні мотиви // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 2-4.
7. Ключек Г. Д. Енергія художнього слова: збірник статей. – Кіровоград: Редакційно-видавничий відділ Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2007. – 448 с.
8. Ключек Г. Д. Конгеніальність шевченкіани Євгена Маланюка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.kspu.kr.ua/blogs/klochek/?p=41>.
9. Липа Ю. І. Твори: В 10 т. – Львів: Каменяр, 2005. – Т. 1: Поезія. – 543 с.
10. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень: статті про літературу. – К.: Дніпро, 1997. – 430 с.
11. Маланюк Є. Ф. Поезії. – Львів: УПІ ім. Івана Федорова; «Фенікс Лтд», 1992. – 686 с.
12. Мельничук Б. І. Художня шевченкіана української діаспори в Європі, Америці та Австралії // Слово і Час. – 2014. – №10. – С. 18-26.
13. Набитович І. Й. Леонід Мосендз – лицар святого Грааля: Творчість письменника в контексті європейської літератури. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 222 с.
14. Настасієнко О. Образ Тараса Шевченка в поезії Є. Маланюка «Шевченко» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univ.kiev.ua/pdfs/shevstud-16/9_Nastasiyenko_O.pdf.
15. Нигрицький Л. [Лужицький Григор]: Передмова // Леонід Мосендз. Людина покірна. – Львів: Українська Бібліотека, 1937. – С. 5-6.
16. Ольжич О. О. Незнаному воякові: Заповідане живим. – К.: Фондація імені О. Ольжича, 1994. – 432 с.
17. Поет на узвишші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litgazeta.com.ua/node/816>.
18. Поети празької школи. Срібні сурми: антологія / Упорядник М. М. Ільницький. – К.: Смолоскип, 2009. – 916 с.
19. Славутич Я. Історіософія в українській поезії (1917-1929) // Меч і перо: вибрані дослідження, статті та огляди. – К.: Дніпро, 1992. – С. 263-275.
20. Стебельська А. А. Поезія Юрія Липи: Бог, нація, чин // Апостол новітнього українства: спогади про Юрія Липу. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 212-214.

21. Стус Василь. Поет і Громадянин: книга спогадів та роздумів. – К.: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2013. – 684 с.
22. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – 351 с.
23. Шерех Ю. В. Після «Княжої емалі»: Над купкою попелу, що була Оксаною Лятуринською // Шерех Ю. В. Пороги і Запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології: У 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. II. – С. 244-277.
24. Штонь Г. М. Т. Г. Шевченко та І. Я. Франко. Поетичні візії України. Онтологічна спільність та відмінність // Слово і Час. – 2008. – № 3. – С. 12-17.
25. Янчук О. І. Жанрові та стильові особливості поезії Юрія Липи // Треті Липівські читання: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Одеса: Друк, 2007. – С. 124-138.

Г. Б. Райбедюк

АНТРОПОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ АВТОРСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І ВАСИЛЯ СТУСА: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Дедалі помітнішим фактом філологічної науки стає літературознавча антропологія як «новий методологічний проект» [32]. У філософії та літературознавстві поступово усталюється антропологічний аналіз, зумовлений «спротивом до сучасної теоретичної моделі та інтересом до позаформально-структурних вимірів тексту і загалом літератури» [14, с. 7]. Німецький філософ К. Вульф говорить про «антропологічний поворот» у сучасних гуманітарних і соціальних, культурологічних і природничих науках [3]. Антропологічний вимір тексту, виявляючи його гуманістичний потенціал, виключає імперсональність людини, а тому інтенційований на гуманістичні засади буття.

В означеному ракурсі і Т. Шевченко, й В. Стус є не лише літературними, але й морально-етичними гарантами гуманізму. У творчості обох митців «людина», «людське», за словами М. Коцюбинської, «набувають всезагального, докорінно важливого значення. Моральні якості природно й послідовно переходять у план естетичний» [10, с. 51]. Обом поетам судилась Голгофа, що поглинула їхнє життя в сорокасемирічному віці. Вони належать до когорти тих митців Слова, котрі в умовах інквізиції, за словами Л. Костенко, зуміли «не відступитися. І не / Покласти лжу на струни» [9, с. 199], а жити й творити за кодексом Честі, Правди, Любові, негасної віри в Людину. За монолітною спадщиною і Т. Шевченка, й В. Стуса – неординарна і сильна особистість зі своєю неспростовною правдою про людину, з уболіванням за неї, бунтом проти її перетворення «на функцію» (Ю. Шерех). Їх гуманістична естетика переконливо ілюструє відому тезу Ван Гога про те, що «нема нічого художнішого за любов до людей» [2, с. 8].

У центрі естетики Т. Шевченка – «людина як критерій, як мірило, як мета. Вся система поетових оцінок – суспільних, художніх, моральних – співвідноситься з ідеалом цілісної людини. Це своєрідна апологія свідомого морального начала, осмисленого й піднесеного як естетична якість» [10, с. 50]. Непересічне значення творчості Т. Шевченка було зрозуміле вже його